

نظارت نهادهای ناظر بر حسابرسان مستقل، کیفیت حسابرسی و

کیفیت گزارشگری مالی

پریسا سادات بهبهانی نیا^۱

اعظم ولی زاده لاریجانی^۲

عطیه ولی زاده لاریجانی^۳

چکیده

براساس تجربه جهانی، نظارت‌های برون‌سازمانی بر حسابرسان موجب بهبود کیفیت حسابرسی شده است که در ایران نیز نهادهای مختلفی هم‌چون سازمان بورس و اوراق بهادار از سال ۱۳۸۶ علاوه بر سازمان حسابرسی و جامعه حسابداران رسمی ایران، بر مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس نظارت می‌کنند. در این پژوهش میزان اثربخشی نظارت این سازمان بر مؤسسات حسابرسی معتمد از طریق بررسی تأثیر آن بر کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی مورد بررسی قرار گرفته است. برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، از ارقام تعهدی غیرعادی، و برای سنجش کیفیت گزارشگری مالی، از میزان مربوط بودن اطلاعات مالی شرکت‌ها (ضریب تعیین مدل قیمت، سود و ارزش دفتری)، استفاده شده است. برای دستیابی به هدف تحقیق دو فرضیه تدوین شد که با استفاده از نمونه‌ای متشکل از ۸۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج تحقیق داده است که کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها پس از اعمال نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار (۱۳۸۶) نسبت به قبل از آن، به صورت قابل توجهی بهبود یافته است.

واژگان کلیدی: کیفیت حسابرسی، کیفیت گزارشگری مالی، نظارت

طبقه‌بندی موضوعی: M42

۱. استادیار گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

P.behbahaninia@alzahra.ac.ir

۲. استادیار گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران.

۳. کارشناس ارشد مدیریت مالی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

مقدمه

در پی رسوایی‌های مالی شرکت‌هایی همچون انرون و وردکام، نگران‌هایی در رابطه با قابلیت اتکای صورت‌های مالی به وجود آمد. تلقی عموم این است که فقدان استقلال و کیفیت ضعیف حسابرسی موجب وقوع چنین وقایعی شده است. در پی این رخداد، قانون ساربنز آکسلی در سال ۲۰۰۲ تصویب شد که یکی از مفاد بااهمیت آن، لزوم شکل‌گیری هیئت نظارت بر شرکت‌های سهامی در امریکا بود. هدف این هیئت، بهبود کیفیت حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار امریکا و نظارت بر حساب‌برسان می‌باشد (Fung et al., 2017; Acito et al., 2014).

در ایران نیز از دیرباز در راستای بهبود کیفیت حسابرسی، اقدامات نظارتی در خصوص موسسات حسابرسی انجام شده است. به عنوان مثال، مطابق با مفاد اساسنامه سازمان حسابرسی، یکی از ارکان این سازمان، هیئت عالی نظارت است که بر گزارش‌های حسابرسی صادر شده توسط سازمان حسابرسی نظارت می‌کند (اساسنامه سازمان حسابرسی، ۱۳۶۶). همچنین براساس مفاد اساسنامه جامعه حسابداران رسمی، یکی از مهمترین اهداف آن، نظارت حرفه‌ای بر کار حسابداران رسمی است (اساسنامه جامعه حسابداران رسمی ایران، ۱۳۷۸، ۱۳۹۴). با این وجود پس از تصویب قانون بازار اوراق بهادار کشور در آذرماه سال ۱۳۸۴ و طبق مصوبه شورای عالی بورس در سال ۱۳۸۵، مقرر شد که در راستای حمایت از حقوق و منافع سرمایه‌گذاران و به منظور نظارت بیشتر بر حسابرسی اشخاص حقوقی تحت نظارت آن سازمان، از بین مؤسسات حسابرسی، مؤسساتی به عنوان "مؤسسات حسابرسی معتمد" تعیین گردند. بدین منظور، دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد برای اولین بار در سال ۱۳۸۶ به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار رسید و کلیه اشخاص حقوقی تحت نظارت سازمان، مکلف به انتخاب مؤسسه حسابرسی خود از بین مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان و متناسب با اندازه شرکت، شدند. براساس این دستورالعمل، به منظور نیل به افزایش کیفیت حسابرسی مؤسسات معتمد، بر کار حرفه‌ای آن‌ها به صورت مستمر نظارت می‌شود. شایان ذکر است که نظارت سازمان بورس بر حساب‌برسان معتمد به مثابه نظارتی مضاعف تلقی می‌شود. چراکه آن‌ها علاوه بر این که حسب مورد تحت نظارت سازمان حسابرسی یا جامعه حسابداران رسمی قرار دارند، توسط سازمان بورس هم مورد نظارت قرار می‌گیرند. این نظارت‌های مستمر بهبود کیفیت حسابرسی را به همراه خواهد داشت. بهبود کیفیت حسابرسی هدف نهایی نبوده و خود منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی خواهد شد، که این امر از مهم‌ترین پیامدهای افزایش نظارت بر حساب‌برسان مستقل تلقی می‌گردد.

در تحقیقات خارجی موضوع اثر نظارت بر حساب‌رسان و تاثیر آن بر کیفیت اطلاعات حساب‌داری موضوع تحقیقات زیادی بوده است که عمده آن‌ها اثربخشی نظارت بر حساب‌رسان را مورد تأیید قرار داده‌اند (Martinow et al., 2016; Lamoreaux, 2016; Shroff, 2015).

با این وجود، این موضوع و به خصوص نظارت اخیر سازمان بورس بر مؤسسات حساب‌رسی معتمد تاکنون در کشور ایران مورد بررسی و تحقیق قرار نگرفته است. از این رو، هدف از انجام این تحقیق، بررسی اثربخشی نظارت مضاعف سازمان بورس بر مؤسسات حساب‌رسی معتمد می‌باشد. به عبارت دقیق‌تر، این تحقیق تلاش می‌کند تا به دو سؤال زیر پاسخ دهد:

۱. آیا نظارت سازمان بورس بر مؤسسات حساب‌رسی معتمد (که به موجب ضوابط مربوطه به طور رسمی از سال ۱۳۸۶ آغاز شده است)، موجب ارتقای کیفیت حساب‌رسی این مؤسسات شده است؟

۲. آیا نظارت سازمان بورس بر مؤسسات حساب‌رسی معتمد، موجب افزایش کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران شده است؟

در این تحقیق براساس بسیاری از تحقیقات مشابه برای سنجش کیفیت گزارش‌گری مالی، میزان مربوط بودن این اطلاعات برای استفاده کنندگان (ضریب تعیین مدل قیمت، سود و ارزش دفتری)، مد نظر قرار گرفته است (Mooler et al., 2015). همچنین برای اندازه‌گیری کیفیت حساب‌رسی از میزان اقلام تعهدی غیرعادی شرکت استفاده گردیده است (Krishnan et al., 2016).

بحث و بررسی

پیشینه نظری

با وجود شکست‌ها و نقصان‌هایی که در سراسر دنیا در کار حساب‌رسان مستقل و مؤسسات حساب‌رسی مشاهده شده، موضوع کیفیت حساب‌رسی مستقل مورد توجه ویژه قرار گرفته است. مؤسسات حساب‌رسی مسئول کیفیت کار حساب‌رسان خود هستند و می‌بایست کنترل کیفیت را به صورت کامل و مستمر در موسسه خود برقرار کنند. از سوی دیگر، در سراسر دنیا نهادهایی بر عملکرد حساب‌رسان نظارت می‌کنند. این نهاد‌های ناظر و به عبارت دیگر مقررات‌گذاران در حرفه حساب‌رسی به سه دسته کلی مقررات‌گذاران بازارهای مالی، مقررات‌گذاران در حوزه‌های خاص مانند ناظران بر بانک‌ها و مقررات‌گذاران ویژه در حرفه حساب‌رسی، تقسیم می‌شوند (هیئت استانداردهای بین‌المللی حساب‌رسی و اطمینان‌بخشی، ۲۰۱۳). نظارت بر مؤسسات حساب‌رسی از سوی دولت‌ها نیز مورد توجه ویژه قرار گرفته

است. این نظارت‌ها معمولاً توسط نهادهای عمومی غیردولتی و مستقل صورت می‌پذیرد. از جمله نهادهای ناظر بر حرفه حسابرسی می‌توان به هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام در کشور آمریکا و شورای گزارشگری مالی (FRC).

در کشور انگلیس و هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام (PCAOB) در کشور آمریکا اشاره کرد. در کشور ما، نظارت بر حساب‌برسان مستقل عمدتاً توسط سه نهاد سازمان حسابرسی (دولتی)، جامعه حسابداران رسمی ایران (عمومی غیردولتی) و سازمان بورس و اوراق بهادار (عمومی غیردولتی) صورت می‌پذیرد؛ در هر یک از این نهادها، کمیته‌ها و کارگروه‌های تخصصی وجود دارد که بر گروهی خاص از حساب‌برسان و مؤسسات حسابرسی نظارت می‌کنند. در ادامه در رابطه با برخی از نهادهای فوق‌الذکر توضیحات مختصری ارائه خواهد شد:

هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام (PCAOB)

هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام یک نهاد غیرانتفاعی است که به موجب قانون ساربنز آکسلی مصوب مجلس سنای آمریکا در سال ۲۰۰۲ به منظور نظارت بر حسابرسی‌های شرکت‌های سهامی عام و حمایت از سرمایه‌گذاران و منافع عموم و با هدف تدوین قوانین و مقررات در زمینه حسابرسی، تشکیل شده و همواره درصدد افزایش آگاهی‌دهندگی، دقت و استقلال گزارشات حسابرسی است. تبدیل شدن به یک نهاد قانونی الگو در زمینه نظارت بر حسابرسی به عنوان چشم‌انداز این نهاد تعریف شده است. در این رابطه، این هیئت تلاش می‌کند تا کیفیت حسابرسی را افزایش، ریسک‌های مربوط به خطاها و نقصان‌های حسابرسی در بازار اوراق بهادار را کاهش و اعتماد عمومی در فرایندهای گزارشگری مالی و حرفه حسابرسی را ارتقا بخشد (هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام، ۲۰۱۶). براساس قانون ساربنز آکسلی، از جمله مسئولیت‌های این هیئت می‌توان به ثبت کلیه حساب‌برسان داخلی و خارجی نزد کمیسیون بورس اوراق بهادار آمریکا (SEC)، تدوین استانداردهای حسابرسی، بازرسی از حساب‌برسان و لازم‌الاجرا نمودن ضوابط و مقررات PACOB اشاره کرد. بخش ۱۰۴ قانون ساربنز آکسلی، هیئت را ملزم به اجرای بازرسی‌های سالانه برای آن دسته از مؤسسات حسابرسی نموده است که طی یک سال حداقل یکصد ناشر پذیرفته شده در کمیسیون بورس اوراق بهادار آمریکا را حسابرسی می‌کنند. این الزام برای مؤسساتی که در طی یک سال حداقل یک و حداکثر یکصد ناشر بورسی را حسابرسی می‌کنند، به صورت هر سه سال یک بار می‌باشد. شایان ذکر است که براساس بخش الف ماده ۱۰۶ این قانون، الزامات مربوط به حساب‌برسان

داخلی و خارجی کاملاً مشابه یکدیگر است (قانون ساربنز آکسلی، ۲۰۰۲). یکی از اولین سازوکارهای نظارتی این نهاد، اجرای برنامه بازرسی از حساب‌رسان است. هدف از اجرای این برنامه، بهبود کیفیت حسابرسی و ارزیابی میزان رعایت قانون ساربنز آکسلی و مقررات تدوین شده توسط کمیسیون بورس اوراق بهادار و هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام و نیز سایر استانداردهای حرفه است. بازرسی هیئت شامل بررسی غیرتصادفی کاربرگ‌های حسابرسی مربوط به صاحبکاران است و هدف آن تعیین و مشخص کردن ضعف‌ها و نارسایی‌های مرتبط با حسابرسی صورت گرفته، است. همچنین این بازرسی شامل بررسی کنترل کیفیت و فرهنگ سازمانی موسسه حسابرسی شامل ترتیبات پاداش شریک، میزان انجام خدمات غیرحسابرسی، فرایند پذیرش مشتری و به طور کلی کنترل کیفیت حساب‌رسان می‌باشد (Fung et al., 2016; Martinow et al., 2016; Lamoreaux, 2015).

سازمان حسابرسی

مطابق با ماده واحده قانون تشکیل سازمان حسابرسی، از وظایف اصلی سازمان حسابرسی می‌توان به انجام بازرسی قانونی و امور حسابرسی سالانه موسسات و شرکت‌های دولتی و بانکها و سایر دستگاه‌ها، اشاره کرد. همچنین مطابق با اساسنامه سازمان حسابرسی، یکی از ارکان این سازمان، هیئت عالی نظارت می‌باشد که از جمله وظایف آن، نظارت مستمر بر عملیات جاری سازمان و واحدهای اجرائی تابعه آن بمنظور جلوگیری از هرگونه انحراف احتمالی و حصول اطمینان از حسن اجرای امور بر طبق خط‌مشی و برنامه‌ها و ضوابط مصوب سازمان و بررسی گزارشات حسابرسی به منظور حصول اطمینان از تعقیب و اقدامات لازم در مورد متخلفین و دیگر موارد مهم مطرح شده در گزارشات حسابرسی، است (اساسنامه سازمان حسابرسی، ۱۳۶۶).

جامعه حسابداران رسمی ایران

یکی از مهمترین ارکان ناظر بر حرفه حسابرسی در کشور ما جامعه حسابداران رسمی ایران است که به موجب ماده واحده قانون استفاده از خدمات تخصصی و حرفه‌ای حسابداران ذی‌صلاح به عنوان حسابدار رسمی، تشکیل شده است.

براساس ماده ۲ اساسنامه جامعه حسابداران رسمی ایران، هدف از تشکیل آن، عبارت از تنظیم امور و اعتلای حرفه حسابداری و حسابرسی در کشور و نظارت حرفه‌ای بر کار حسابداران رسمی، است. بر این اساس، و به منظور اطمینان از ارتقای کیفیت خدمات حرفه‌ای اعضا، هماهنگی در روش‌های انجام امور حسابرسی و بازرسی قانونی، افزایش کیفیت گزارش‌های حسابداران رسمی و مؤسسات

حسابرسی، پیشگیری از رفتار ناسازگار با شئون حرفه‌ای و ضرورت گذراندن دوره‌های بازآموزی توسط اعضا، همچنین رعایت مقررات قانونی مربوط شامل مفاد اساسنامه جامعه و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی آن، جامعه بر کار حرفه‌ای حسابداران رسمی و مؤسسات حسابرسی نظارت مستمر دارد. این نظارت از طریق کارگروه‌های تخصصی ذریبط با نظارت ارکان صلاحیت‌دار جامعه انجام می‌گیرد. (اساسنامه جامعه حسابداران رسمی ایران، ۱۳۷۸، ۱۳۹۴).

سازمان بورس و اوراق بهادار

مطابق با بیست و چهارمین مصوبه شورای عالی بورس و اوراق بهادار مورخ ۱۳۸۵/۱۱/۲۳، در راستای حمایت از حقوق و منافع سرمایه‌گذاران و ساماندهی و توسعه بازار اوراق بهادار و نظر به ضرورت نظارت عالی بر امور و با هدف رعایت مفاد قانون بازار اوراق بهادار، مقرر گردید سازمان بورس و اوراق بهادار مؤسساتی را از بین مؤسسات حسابرسی به‌عنوان "مؤسسات حسابرسی معتمد" برای استفاده اشخاص حقوقی تعیین نماید. بر این اساس، دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۸ به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار، رسید و حسب نیاز در تاریخ‌های ۱۳۹۰/۱۱/۱۷ و ۱۳۹۲/۰۴/۳۱ اصلاح شد. مطابق با این دستورالعمل، هر موسسه حسابرسی عضو جامعه می‌تواند با احراز برخی شرایط ساختاری و کیفی، پس از موافقت سازمان در فهرست مؤسسات حسابرسی معتمد قرار گیرد. همچنین سازمان حسابرسی - که تنها سازمان حسابرسی دولتی محسوب می‌شود - جزء مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان شناخته می‌شود. سازمان بورس از طریق تشکیلی کارگروهی، بر کار حرفه‌ای مؤسسات حسابرسی معتمد نظارت مستمر دارد. این نظارت‌ها شامل حصول اطمینان از رعایت اصول و ضوابط حرفه‌ای و مفاد این دستورالعمل، حصول اطمینان از احراز شرایط مورد نظر در این دستورالعمل توسط مؤسسات حسابرسی متقاضی پذیرش و حفظ شرایط مذکور پس از پذیرش توسط مؤسسات حسابرسی معتمد و همچنین حصول اطمینان از رعایت مقررات سازمان، است (دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۳۸۶).

کیفیت حسابرسی

والاس در سال ۱۹۸۰ کیفیت حسابرسی را در قالب توانایی حسابرس مستقل در کاهش اختلالات اطلاعات منعکس در صورت‌های مالی و افزایش دقت این اطلاعات تعریف نمود. لی و همکارانش

در سال ۱۹۹۹ کیفیت حسابرسی را احتمال عدم ارائه اظهارنظر مقبول برای آن دسته از صورت‌های مالی که دارای تحریفات یا اشتباهات با اهمیت می‌باشند، تعریف نمود. انجمن حسابداران امریکا در بیانیه مفاهیم بنیادی حسابرسی منتشر شده در سال ۱۹۷۳، کیفیت حسابرسی را توانایی حسابرس در اعمال کنترل بر کیفیت اطلاعات حاصل از فرایند تطبیق صورت‌های مالی با اصول پذیرفته شده حسابداری، تعریف نمود. اگرچه مسئولیت حساب‌رسان در برابر کیفیت حسابرسی به عنوان یکی از مفروضات رفتاری حسابرسی مورد پذیرش قرار می‌گیرد؛ اما تاکنون کمتر تعریفی جامع و روشن از کیفیت حسابرسی که مورد قبول همگان باشد ارائه شده است. شاید بتوان چنین وضعیتی را با توجه به این که مسئولیت حساب‌رسان در هر مقطعی از زمان در چارچوبی از انتظارات عمومی قابل تفسیر است، و نیز با توجه به این که کیفیت حسابرسی یک ایده مفهومی است که نمی‌توان آن را به صورت مستقیم مورد مشاهده قرار داد، توجیه نمود (Lin & Hwang, 2010؛ KMPG, 2017).

از این رو، بیشتر صاحب‌نظران به ارائه شاخص‌هایی که به شکل غیرمستقیم نشانگر کیفیت حسابرسی یا تأثیرگذار بر آن می‌باشند، پرداخته‌اند. در این راستا اغلب پژوهشگران دیدگاهی هنجاری را در پیش گرفته و عواملی چون استقلال، مراقبت حرفه‌ای، صلاحیت حرفه‌ای، سرپرستی مناسب و تردید حرفه‌ای را مسبب کیفیت حسابرسی برشمرده‌اند. برخی از محققین نیز با اذعان به این که کیفیت حسابرسی به صورت مستقیم قابل مشاهده نیست از شاخص‌هایی چون شهرت حسابرس، اندازه مؤسسه حسابرسی، تخصص حسابرس در یک صنعت، اقلام تعهدی غیرعادی برای اندازه‌گیری آن استفاده کرده‌اند.

(Pricewaterhouse, 2015; Krishnan et al., 2016; Singh & Singh, 2012; Gunny et al., 2007)

کیفیت گزارشگری مالی

براساس بیانیه شماره ۸ مفاهیم حسابداری مالی (چارچوب مفهومی FASB)، هدف صورت‌های مالی عمومی فراهم کردن اطلاعاتی درباره واحد گزارشگری است که برای سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه، قرض‌دهندگان و سایر اعتباردهندگان در خصوص انجام تصمیم‌گیری نسبت به فراهم کردن منابع برای شرکت، مفید است. مطابق با این چارچوب، ویژگی‌های کیفی اطلاعات تشریح شده و تأکید شده است که چنانچه صورت‌های مالی فاقد ویژگی‌های مزبور باشند، قابلیت دستیابی به هدف فوق‌الذکر وجود ندارد (هیئت استانداردهای حسابداری مالی امریکا، ۲۰۱۰).

گزارشگری مالی یک ابزار مهم در برقراری ارتباط بین اطلاعات مالی و افراد برون سازمانی است. با توجه به وجود عدم تقارن اطلاعاتی و تضاد منافع بین مدیریت و استفاده‌کنندگان خارجی، حسابرسی

گزارش های مالی توسط فردی مستقل می تواند کیفیت اطلاعات مالی گزارش شده توسط مدیریت و سرمایه گذاران را درباره ارزش اوراق بهادار مورد معامله، افزایش دهد (Johnson et al., 2002). در بیانیه ی مفاهیم بنیادی حسابرسی نیز، به توانایی حسابرس برای کنترل کیفیت اطلاعات تولیدی با اطمینان بخشی از مطابقت آن ها با اصول حسابداری پذیرفته شده، پرداخته شده است .

پیشینه تجربی

فانگ و همکاران (2017)، تأثیر نظارت هیئت نظارت بر شرکت های سهامی عام را بر کیفیت حسابرسی ۵۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار امریکا را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق ایشان حاکی از تأثیر مثبت نظارت هیئت مذکور بر کیفیت حسابرسی، می باشد.

لاموریاکس (2016) تأثیر نظارت PCAOB بر کیفیت حسابرسی حسابسان مستقل را مورد بررسی قرار داد. وی با استفاده از نمونه های از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار امریکا طی سال های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۲ نشان داد، حسابسانی که مشمول نظارت هیئت مذکور هستند، حسابرسی با کیفیت تری انجام می دهند .

شروف (2015) در تحقیق خود ارتباط بازرسی های هیئت نظارت بر شرکت های سهامی عام از موسسات حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی صاحبکاران آن ها را مورد بررسی قرار داد. کیفیت اقلام تعهدی به عنوان شاخص کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته شد. نمونه تحقیق شامل شرکت های غیرامریکایی طی سال های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۴ است که حسابسان آن ها نیز داخلی نبوده اما توسط PCAOB مورد نظارت قرار گرفته است. مطابق با نتایج این تحقیق، نظارت هیئت نظارت بر شرکت های سهامی عام کیفیت اقلام تعهدی و لذا کیفیت گزارشگری مالی شرکت ها را افزایش داده است.

کریشن و سانگ (2014) تأثیر نظارت هیئت نظارت بر شرکت های سهامی عام را بر کیفیت حسابرسی صاحبکارانی که حسابسان آن ها خارجی بوده لیکن تحت نظارت PCAOB قرار دارد را بررسی کردند. همچنین آن ها کیفیت حسابرسی صاحبکارانی که حسابسان آن ها تحت نظارت هیئت مذکور بوده است را با کیفیت حسابرسی صاحبکارانی که حسابسان آن ها تحت نظارت نبوده اند، مقایسه کردند. نتایج این تحقیق حاکی از اثر گذاری مثبت نظارت PCAOB و انتفاع صاحبکارانی است که حسابسان آنها تحت بازرسی بوده است.

سجادی و همکاران (۱۳۸۸) ارتباط پنج ویژگی غیر مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با کیفیت گزارشگری مالی آن‌ها را مورد بررسی قرار دادند. برای اندازه‌گیری کیفیت گزارشگری مالی از شاخصی متشکل از ۱۵۵ قلم، بر اساس استانداردهای حسابداری ایران و سایر قوانین مربوط در مورد افشاء، استفاده شد و ارتباط احتمالی آن با اندازه شرکت، نوع موسسه حسابرسی، نوع صنعت، ساختار مالکیت و عمر شرکت با استفاده از مدل‌های رگرسیون چندگانه بررسی شد. نتایج نشان داد اندازه شرکت، عمر شرکت و نوع صنعت رابطه مثبت معنادار و ساختار مالکیت رابطه منفی با کیفیت گزارشگری مالی دارد اما رابطه نوع موسسه حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی از لحاظ آماری معنادار نبوده است.

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مبانی نظری تحقیق و پژوهش‌های انجام شده و در راستای دستیابی به اهداف تحقیق فرضیه‌های زیر تدوین شدند:

فرضیه ۱: نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار بر مؤسسات حسابرسی معتمد، موجب ارتقای کیفیت حسابرسی آن‌ها شده است.

فرضیه ۲: نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار بر مؤسسات حسابرسی معتمد، موجب ارتقای کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها شده است.

روش شناسی پژوهش

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم تقریبی نمونه

جامعه آماری تحقیق شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد، که اطلاعات آن‌ها برای سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفت. انتخاب نمونه (۸۶ شرکت) از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از معیارهای زیر انجام شد:

۱. نام شرکت از ابتدای سال ۱۳۸۰ در فهرست بورس درج شده باشد.
۲. جزء شرکت‌های فعال در بخش واسطه‌گری مالی (از قبیل بانک‌ها و شرکت‌های بیمه) نباشد.
۳. پایان سال مالی شرکت مطابق با پایان سال شمسی (منتهی به پایان اسفندماه) باشد و طی دوره مورد مطالعه، تغییر سال مالی نداده باشد.

۴. شرکت طی دوره مورد مطالعه زیان‌ده و همچنین مشمول مفاد ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت نشده باشد.

۵. نماد معاملاتی شرکت طی سال‌های مورد مطالعه فعال و حداقل یک بار در سال معامله شده باشد.

داده‌های مورد نیاز از صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌ها، سایت کدال و نرم افزار ره آورد نوین جمع آوری شده و با استفاده از نرم‌افزار Eviews مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

مدل آزمون فرضیه اول

برای آزمون فرضیه اول از روش همبستگی و مدل شماره ۱ به شرح زیر استفاده می‌شود (کریشان و همکاران، ۲۰۱۶):

$$ABACCR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 POSTINSPEC_{it} + \alpha_2 LOGSALE_{it} + \alpha_3 CFO_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 GROWTH_{it} + \alpha_6 BIGN_{it} + \varepsilon \quad (1)$$

که در آن:

$ABACCR_{it}$: شاخصی برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی است. در این تحقیق برای سنجش کیفیت حسابرسی از اقلام تعهدی غیرعادی استفاده شده است که با استفاده از قدرمطلق باقی‌مانده‌های مدل جونز تعدیل شده به شرح رابطه ۲ (کوتاری و همکاران، ۲۰۰۵)، محاسبه می‌شود (متغیر وابسته). به عبارت دقیق‌تر در این مدل، هرچه قدرمطلق باقی‌مانده‌های حاصل از برآورد رگرسیونی کمتر باشد، اقلام تعهدی غیرعادی کمتر و در نهایت کیفیت حسابرسی بالاتر می‌باشد.

$$TACCR_{it} = \gamma_0 + \gamma_1 (1/ASSETS_{it-1}) + \gamma_2 (\Delta Rev_{it} - \Delta AR_{it}) + \gamma_3 PPE_{it} + \gamma_4 ROA_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

که در آن:

$TACCR_{it}$: معادل جمع اقلام تعهدی است که به صورت سود خالص پس از کسر جریان‌های نقد عملیاتی تقسیم بر جمع دارایی‌های سال گذشته، محاسبه می‌شود.

$ASSETS_{it}$: معادل جمع دارایی‌های شرکت می‌باشد.

ΔRev_{it} : تغییر در درآمد شرکت نسبت به سال گذشته تقسیم بر جمع دارایی‌های سال گذشته،

است.

ΔAR_{it} : تغییر در حساب‌های دریافتی شرکت نسبت به سال گذشته تقسیم بر جمع دارایی‌های سال گذشته، می‌باشد.

PPE_{it} : خالص ارزش دفتری اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات تقسیم بر جمع دارایی‌های سال گذشته می‌باشد.

ROA_{it} : سود خالص تقسیم بر جمع دارایی‌های سال گذشته است.

$POSTINSPEC_{it}$: نشان‌دهنده دوره زمانی است که نظارت سازمان بورس بر مؤسسات حسابرسی معتمد شکل گرفته است. این متغیر در سال‌های پس از تصویب دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد (سال ۱۳۸۶ به بعد) معادل یک و برای بقیه سال‌ها معادل صفر در نظر گرفته می‌شود (متغیر مستقل).

$LOGSALE_{it}$: معادل لگاریتم طبیعی مبلغ فروش است (متغیر کنترلی). این متغیر بیانگر اندازه شرکت (یکی از مشخصه‌های شرکت) است و در این تحقیق به عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته شده است (استوارت، ۲۰۱۲؛ بکر و همکاران، ۱۹۹۸).

CFO_{it} : معادل جریان‌های نقد عملیاتی تقسیم بر جمع دارایی‌های ابتدای دوره است (متغیر کنترلی). مطابق با تحقیق دیچو و دیچو در سال ۲۰۰۲ بین جریان‌های نقد عملیاتی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه منفی معنادار وجود دارد. از این رو، در این تحقیق رابطه مشابهی بین این متغیر و کیفیت حسابرسی پیش‌بینی می‌شود (استوارت، ۲۰۱۲؛ دیچو و دیچو، ۲۰۰۲).

LEV_{it} : معادل جمع بدهی‌های تقسیم بر جمع دارایی‌ها می‌باشد (متغیر کنترلی). اهرم مالی به دلیل اثری که می‌تواند بر میزان مدیریت سود شرکت داشته باشد، می‌تواند بر کیفیت حسابرسی نیز اثرگذار باشد (استوارت، ۲۰۱۲؛ واتز و زیمرمن، ۱۹۸۶).

$GROWTH_{it}$: درصد رشد سالانه فروش می‌باشد (متغیر کنترلی). براساس تحقیقات قبلی رشد فروش می‌تواند بر کل ارقام تعهدی و متعاقباً ارقام تعهدی غیرعادی اثرگذار باشد و از این رو به عنوان متغیر کنترلی در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است (استوارت، ۲۰۱۲؛ منون و ویلیامز، ۲۰۰۴).

$BIGN_{it}$: اگر شرکت توسط مؤسسات بزرگ حسابرسی، حسابرسی شده باشد، یک عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. در این تحقیق، سازمان حسابرسی و مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار که بیش از ۴ شریک دارند، به عنوان مؤسسات

حسابرسی بزرگ تلقی شده و سایر مؤسسات به عنوان مؤسسات حسابرسی کوچک در نظر گرفته شدند (مجتهدزاده و همکاران، ۱۳۹۱) (متغیر کنترلی). دلیل استفاده از این متغیر در مدل رگرسیونی فوق، کنترل کیفیت کار مؤسسات حسابرسی بزرگ است (استوارت، ۲۰۱۲).

همان‌طور که پیشتر گفته شد، با اعمال نظارت بر حساب‌برسان مستقل، انتظار می‌رود که کیفیت حسابرسی افزایش یابد. از سوی دیگر غیرعادی بودن ارقام تعهدی بیانگر کیفیت پایین حسابرسی می‌باشد. از این‌رو، در نتیجه آزمون این مدل، انتظار می‌رود که ضریب α_1 منفی و معنی‌دار گردد. به این معنی که افزایش نظارت بر مؤسسات حسابرسی موجب کاهش ارقام تعهدی غیرعادی شده و در نتیجه کیفیت حسابرسی افزایش یابد.

مدل آزمون فرضیه دوم

برای آزمون فرضیه دوم و در پی نتایج تحقیقات قبلی در راستای بررسی کیفیت گزارشگری مالی و مربوط بودن اطلاعات مالی، از روش مطالعات رویدادی و مدل ۳ استفاده شده است (کریشان و همکاران، ۲۰۱۶؛ بارث و همکاران، ۲۰۰۸؛ لنگ و همکاران، ۲۰۰۶). شایان ذکر است که در مطالعات رویدادی، به تحلیل اثرات یک رویداد پرداخته می‌شود. لذا دوره زمانی تحقیق در این روش شناسی به دو دوره قبل و پس از رویداد تفکیک می‌گردد.

$$P_{it} = \gamma_0 + \gamma_1 BVPS_{it} + \gamma_2 NIPS_{it} + \mu \quad \text{رابطه (۳)}$$

که در آن:

P_{it} : قیمت هر سهم شرکت است.

$BVPS_{it}$: ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به ازای هر سهم، می‌باشد.

$NIPS_{it}$: سود خالص شرکت به ازای هر سهم، می‌باشد.

مطابق با ادبیات تحقیق، یکی از پیامدهای مهم افزایش نظارت بر حساب‌برسان مستقل، افزایش کیفیت گزارشگری مالی و یکی از فاکتورهای مهم کیفیت گزارشگری مالی، مربوط بودن آن است. از سوی دیگر، میزان مربوط بودن اطلاعات مالی شرکت از قدرت توضیح‌دهندگی متغیرهای مستقل (R^2) مدل شماره ۳ حاصل می‌شود. برای آزمون این که آیا نظارت سازمان بورس بر حساب‌برسان معتمد در پی تصویب دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد در سال ۱۳۸۶ (که به مثابه یک رویداد می‌باشد) منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی شده است، مدل فوق در دو دوره زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۷ به صورت جداگانه مورد آزمون قرار گرفته و ضریب تعیین تعدیل شده آن

مشخص می‌گردد. سپس ضرایب تعیین تعدیل شده در دو دوره با استفاده از آزمون Z کرامر مقایسه می‌شود. افزایش معنی‌دار ضریب تعیین تعدیل شده در دوره دوم نسبت به دوره اول بیانگر اثربخشی نظارت سازمان بورس بر مؤسسات حسابرسی معتمد و تأیید فرضیه دوم می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

در جدول شماره ۱ شاخص‌های مرکزی میانگین و میانه و شاخص‌های پراکندگی انحراف معیار، کشیدگی و چولگی برای متغیرهای کمی تحقیق ارائه شده است. بزرگ بودن میانگین از میانه وجود نقاط بزرگ را در داده‌ها نشان می‌دهد، زیرا میانگین تحت تاثیر این مقادیر قرار می‌گیرد در این موارد توزیع داده‌ها چوله به راست است. متغیرهایی مانند لگاریتم فروش، جریان‌های نقدی عملیاتی، درصد رشد و قیمت چنین ویژگی دارند.

مقدار چولگی برای متغیرهای وابسته ارقام تعهدی غیرعادی و قیمت به ترتیب برابر با ۳/۹۸ و ۳/۴۵ است که نشانگر این است که توزیع آن از توزیع نرمال انحراف دارد. اما برای لگاریتم این متغیرها مقدار چولگی به ترتیب برابر با ۰/۲۴- و ۰/۲۷ است که نشانگر تقارن نسبی توزیع این متغیرها است. فراوانی متغیرهای مجازی تحقیق نیز در جدول شماره ۲ ارائه شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود از کل مشاهدات این تحقیق که بالغ بر ۱۲۹۰ مشاهده بوده است، ۶۹۷ مورد از خدمات حسابرسان مستقل بزرگ بهره برده‌اند.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	چولگی	حداقل	حداکثر
ABACCR	۱۲۳۱	۰/۲۰	۰/۰۷	۰/۴۲	۳/۹۸	۰/۰۰	۳/۳۱
lnABACCR	۱۲۳۱	-۲۰/۸۰	-۲/۷۳	۱/۵۹	-۰/۲۴	-۸/۹۲	۱/۱۳
LOGSALE	۱۲۴۹	۵/۸۲	۵/۷۶	۰/۶۴	۰/۵۴	۴/۲۱	۸/۱۵
CFO	۱۲۲۹	۰/۳۷	۰/۱۳	۱/۰۳	۴/۸۶	-۰/۹۱	۷/۱۹
LEV	۱۲۴۹	۰/۶۰	۰/۶۲	۰/۱۷	-۰/۳۳	۰/۱۰	۱/۰۷
GROWTH	۱۲۴۳	۱/۶۱	۰/۱۰	۶/۱۳	۴/۳۸	-۱	۴۷/۲۲
P	۱۲۱۲	۸۰۱۳/۱۱	۴۸۴۰	۹۹۸۸	۳/۴۵	۵۵۰	۷۹۰۰۰
LnP	۱۲۱۲	۸/۴۹	۸/۴۸	۰/۹۷	۰/۲۷	۶/۶۱	۱۱/۲۸
BVPS	۱۲۴۵	۲۶۳۶/۸۰	۲۱۱۳/۲	۱۷۱۳/۷۷	۲/۴۰	۵۲/۳۸	۱۲۴۹۴/۹۲
NIPS	۱۲۴۵	۲۸۵۴/۸۵	۶۵۱	۱۰۴۰۴	۷/۵۴	-۲	۱۰۹۳۷۹

جدول (۲): فراوانی متغیرهای مجازی تحقیق

متغیرها	تعداد	تعداد یک	تعداد صفر
POSTINSPEC	۱۲۹۰	۷۷۴	۵۱۶
BIGN	۱۲۹۰	۶۹۷	۵۹۳

نتایج آزمون فرضیه اول تحقیق

با استفاده از مدل ۱ تحقیق، تأثیر نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار بر کیفیت حسابرسی شرکت‌ها با استفاده از روش رگرسیون داده‌های تلفیقی (بدون اثرات ثابت) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۳ نشان می‌دهد که رابطه بین نظارت سازمان بورس با اقلام تعهدی غیرعادی منفی (۰/۴۱-) و معنی‌دار (۰/۰۰۰) است. از این رو، می‌توان گفت رابطه نظارت سازمان بورس بر مؤسسات حسابرسی معتمد موجب افزایش کیفیت حسابرسی آن‌ها می‌گردد و لذا فرضیه اول تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین براساس نتایج آزمون، آماره فیشر در برابر مدل برابر با ۴۹,۹۶ می‌باشد که در سطح

خطای کمتر از ۱٪ معنی دار است که این به معنای معنی داری مدل تحقیق است. ضریب تعیین تعدیل شده در این مدل برابر با ۰,۲۱ است که نشان می‌دهد ۲۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته، به وسیله متغیرهای مستقل و کنترل‌ی توضیح داده می‌شوند.

علاوه بر این، همان‌طور که ملاحظه می‌شود، نتایج حاصل از اجرای آزمون استقلال خطاها نشان می‌دهد که مقدار آماره آزمون دوربین-واتسون، ۱,۷۷ است. با توجه به آن که آماره مزبور بین ۱,۵ و ۲,۵ قرار دارد می‌توان تایید نمود که خطاها یا تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش‌بینی شده توسط مدل رگرسیون، مستقل از یکدیگرند. عامل تورم واریانس متغیرهای مستقل در نتایج آزمون کمتر از ۱۰ بوده و بیانگر عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل می‌باشد.

جدول (۳): نتایج آزمون مدل اول تحقیق

VIF	نتیجه	مقدار احتمال	مقدار t	مقدار ضرایب	پارامترها
-	غیر معنادار	۰/۵۶۱	-۰/۵۸	-۰/۲۵	مقدار ثابت
۱/۲۷	معنادار و منفی	۰/۰۰۰	-۴/۳۷	-۰/۴۱	POSTINSPEC
۱/۲۳	معنادار و منفی	۰/۰۰۰	-۴/۴۵	-۰/۳۹	LOGSALE
۱/۳۸	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۸/۷۵	۰/۴۵	CFO
۱/۰۳	غیر معنادار	۰/۱۱۰	-۱/۶۰	-۰/۳۸	LEV
۱/۳۳	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۳/۵۶	۰/۰۳	GROWTH
۱/۰۲	غیر معنادار	۰/۴۴۶	-۰/۷۶	-۰/۰۶	BIGN
۰/۰۰۰	مقدار احتمال F	۴۹/۹۶	مقدار F	مقدار F	
۱/۷۷	آماره دوربین واتسون	۰/۲۱	ضریب تعیین تعدیل شده		

نتایج آزمون فرضیه دوم تحقیق

با استفاده از مدل ۳ تحقیق و با بهره‌گیری رویکرد مطالعات رویدادی، تأثیر نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها با استفاده از روش رگرسیون داده‌های تلفیقی (بدون اثرات ثابت) مورد بررسی قرار گرفت. همان‌طور که پیشتر توضیح داده شد، به این منظور مدل مذکور در دو دوره زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ (قبل از شکل‌گیری نظارت سازمان بورس) و ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۷ (پس از شکل‌گیری نظارت سازمان بورس) آزمون شده که نتایج آن در جداول ۴ و ۵ ارائه شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، نتایج آزمون در هر دو دوره زمانی نشان می‌دهد که آماره فیشر در سطح

خطای کمتر از ۱٪ معنی دار است. نتایج حاصل از اجرای آزمون استقلال خطاها نشان می‌دهد که مقدار آماره آزمون دوربین - واتسون، در دوره زمانی اول معادل $1/92$ و در دوره دوم $1/98$ است و لذا می‌توان تایید نمود که خطاها یا تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش‌بینی شده توسط مدل رگرسیون، مستقل از یکدیگرند. عامل تورم واریانس متغیرهای مستقل در نتایج هر دو آزمون کمتر از ۱۰ بوده و بیانگر عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل می‌باشد.

جدول (۴): نتایج آزمون مدل دوم برای سال‌های ۸۰ تا ۸۵

VIF	نتیجه	مقدار احتمال	مقدار t	مقدار ضرایب	پارامترها
-	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۸۱/۹۳	۷/۹۸	مقدار ثابت
۱,۰۰	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۸/۵۷	۰/۰۰۰۳۵	BVPS
۱,۰۰	بی‌معنی	۰/۰۵۴	۱/۹۳	۰/۰۰۰۰۱	NIPS
۰/۰۰۰	مقدار احتمال F		۳۹/۱۳	مقدار F	
۱/۹۲	دوربین واتسون		۰/۳۹	ضریب تعیین	

جدول (۵): نتایج آزمون مدل دوم برای سال‌های ۸۶ تا ۹۷

VIF	نتیجه	مقدار احتمال	مقدار t	مقدار ضرایب	پارامترها
-	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۱۵۳/۹۸	۷/۶۴	مقدار ثابت
۱/۱۳	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۱۸/۶۱	۰/۰۰۰۲۸	BVPS
۱/۱۳	معنادار و مثبت	۰/۰۰۰	۴/۵۵	۰/۰۰۰۰۶	NIPS
۰/۰۰۰	مقدار احتمال F		۲۴۰/۴۳	مقدار F	
۱/۹۸	دوربین واتسون		۰/۶۲	ضریب تعیین	

اما به منظور نتیجه‌گیری در خصوص تأیید یا عدم تأیید فرضیه دوم تحقیق، می‌بایست ضرایب تعیین تعدیل شده حاصل از آزمون مدل در دو دوره زمانی با یکدیگر مقایسه گردد. ضریب تعیین تعدیل شده در دوره اول $0/39$ و در دوره دوم $0/62$ است که خود می‌تواند حاکی از بهبود مربوط بودن اقلام صورت‌های مالی پس از اعمال نظارت سازمان بورس باشد. با این وجود، برای به دست

آوردن نتیجه دقیق تر از لحاظ آماری، این دو مقدار با استفاده از آزمون Z کرامر با یکدیگر مقایسه شده‌اند که نتیجه آن در جدول ۶ درج شده است.

همان گونه که ملاحظه می شود، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده در بازه زمانی ۸۶-۹۷ به صورت معناداری بزرگتر از دوره ۸۰-۸۵ است. از این رو، می توان نتیجه گرفت که فرضیه دوم مبنی بر افزایش کیفیت گزارشگری مالی پس از شکل گیری نظارت سازمان بورس تأیید می شود.

جدول (۶): مقایسه مقادیر ضریب تعیین برای مدل‌ها

دوره	ضریب تعیین	تعداد	Z	VAR	Z*
۸۰-۸۵	۰/۱۵	۴۴۹	۰/۱۵۱	۰/۰۶۷	۳/۸۹۲-
۸۶-۹۷	۰/۳۹	۷۵۹	۰/۴۱۲	۰/۰۵۱	

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

به طور کلی، یکی از ابزارهای مورد استفاده برای بهبود کیفیت حسابرسی، نظارت‌های بیرونی بر حسابرسان است. در ایران نیز موضوع نظارت بر حسابرسان مغفول نمانده و حسابرسان حسب مورد تحت نظارت سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی ایران و سازمان بورس و اوراق بهادار به فعالیت حرفه‌ای می‌پردازند. در این راستا، با توجه به این که نظارت سازمان بورس نسبت به سایر نهادها از قدمت کمتری برخوردار بوده و معمولاً با نظارت یکی از دو نهاد دیگر همپوشانی دارد، در این پژوهش میزان اثربخشی نظارت این سازمان بر مؤسسات حسابرسی تحت پوشش خود (مؤسسات حسابرسی معتمد)، بررسی شده است. بدین منظور کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های صاحبکار قبل و پس از شکل گیری نظارت سازمان بورس مورد بررسی قرار گرفته است. کیفیت حسابرسی با استفاده از شاخص کیفیت اقلام تعهدی و کیفیت گزارشگری مالی با استفاده از مربوط بودن اقلام صورت‌های مالی (ضریب تعیین مدل قیمت، سود و ارزش دفتری) سنجیده شده است. نتایج تحقیق نشان داده است که اقلام تعهدی غیرعادی پس از شکل گیری نظارت سازمان بورس نسبت به دوره قبل از آن به صورت بااهمیتی کاهش یافته و این به معنای افزایش کیفیت حسابرسی می‌باشد. به عبارت دقیق‌تر، می‌توان گفت که نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار بر مؤسسات حسابرسی مستقل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار (مؤسسات حسابرسی معتمد) که اضافه بر نظارت مرجع اولیه ایشان (سازمان حسابرسی و یا جامعه حسابداران رسمی ایران) می‌باشد، دارای ارزش افزوده‌ای از حیث کیفیت کار مؤسسات می‌باشد. این نتیجه مطابق با نتایج تحقیق فانگ

و همکاران (۲۰۱۷) و لاموریاکس (۲۰۱۶) است. همچنین براساس نتایج تحقیق، ضریب تعیین تعدیل شده مدل قیمت، سود و ارزش دفتری پس از برقراری نظارت سازمان بورس به صورت بااهمیتی افزایش یافته است. از این رو می توان گفت که نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار که به صورت مضاعف نسبت به نظارت سازمان حسابرسی و یا جامعه حسابداران رسمی ایران صورت می گیرد، موجب می شود که سخت گیری حسابرسان مستقل نسبت به صاحبکاران در خصوص بهبود کیفیت گزارشگری مالی ایشان، افزایش یابد. این نتیجه مطابق با نتیجه تحقیق شروف (۲۰۱۵) است.

براساس یافته های این پژوهش، به سازمان بورس و اوراق بهادار پیشنهاد می شود که با توجه به اثربخشی نظارت آن سازمان بر مؤسسات حسابرسی، این پیگیری و نظارت را با اهتمام جدی تری دنبال نماید. همچنین به شرکت های غیربورسی که الزامی به استخدام مؤسسات حسابرسی معتمد ندارند پیشنهاد می شود برای انجام خدمات حسابرسی از این دسته از حسابرسان استفاده نمایند؛ چرا که نظارت سازمان بورس بر ایشان موجب فراهم آوردن گزارشگری مالی با کیفیت می گردد. همچنین به محققین آتی پیشنهاد می شود که با به کارگیری شاخص های متنوع دیگر، ابعاد دیگری از کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت حسابرسی را قبل و پس از شکل گیری نظارت سازمان بورس بر حسابرسان معتمد، مورد بررسی قرار دهند.

علیرغم این که در این تحقیق، تلاش شد تا با استفاده از متغیرهای کنترلی، سایر عواملی که ممکن است در طی سال های مورد آزمون موجب افزایش کیفیت حسابرسی شده باشند، کنترل گردند، با این وجود ممکن است متغیرهای دیگری نیز وجود داشته باشد که اثرات آن ها در این تحقیق نادیده گرفته شده باشد و این امر می تواند بر تعمیم نتایج تأثیر گذار بوده و از جمله محدودیت های این تحقیق است.

منابع و مآخذ

۱. پورحیدری، ا.؛ برهانی نژاد، س.؛ و محمدرضا خانی، و. (۱۳۹۴). "بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر به موقع بودن گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". دانش حسابرسی، ۱۴ (۵۸)، ۸۵-۱۰۴.
۲. سجادی، ح.؛ زراء نژاد، م.؛ و جعفری، ع. (۱۳۸۸). "ویژگی های غیرمالی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". بررسی های حسابداری و حسابرسی، ۱۶ (۵۷)، ۵۱-۶۸.
۳. سجادی، ح.؛ و محمدی، ک. (۱۳۸۹). "مفهوم کیفیت سود و روش های ارزیابی آن". www.jit.blofa.com.
۴. محمدرضایی، ف.؛ و محمدرضایی، م. (۱۳۹۴). "بررسی رابطه بین رتبه مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار و کیفیت حسابرسی". فصلنامه علمی و پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۴ (۱۴)، ۱-۱۴.
۵. محمدرضایی، ف.؛ و مهربان پور، م. (۱۳۹۵). "نوع گزارش حسابرس و تعداد بندهای حسابرسی: اثر رتبه مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار". فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۵ (۱۷)، ۶۵-۷۷.
۶. نبات دوست باغمیشه، م.؛ و محمدزاد سالطه، ح. (۱۳۹۵). "بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر قابلیت مقایسه صورت های مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس تهران". دانش حسابرسی، ۱۶ (۶۲)، ۱۷۶-۱۵۹.
۷. نوری فرد، ی.؛ و شرتی، ف. (۱۳۹۵). "تأثیر دوره تصدی حسابرس بر کیفیت افشای اطلاعات در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار، ۶ (۱۲)، ۴۹-۵۸.
۸. ولی زاده لاریجانی، ا.؛ مجتهدزاده، و.؛ و حجازی، ر. (۱۳۹۳). تبیین مدلی برای پیش‌بینی بازده سهام. رساله دکتری دانشگاه الزهرا (س).
9. Acito, A. A., Hogan, C. E., & Mergenthaler, R. D. (2014). "The Effects of PCAOB Inspections on Auditor-Client Relationships". Working paper, Michigan State University, and The University of Iowa.
10. Aobdia, D. (2016). "The impact of the PCAOB individual engagement inspection process—Preliminary evidence". Available at SSRN 2739442.
11. Becker, C. L., M. L. DeFond, J. Jiambalvo, and K. R. Subramanyam. (1998). "The effect of audit quality on earnings management". Contemporary Accounting Research, 15, (1) : 1-24.

12. Dechow, P. M., D. Dichev. (2002). "The quality of accruals and earnings: The role of accrual estimation errors". *The Accounting Review*, 77, (Supplement): 35-59.
13. Financial Accounting Standards Board. (2010). Statement of Financial Accounting Concepts No. 8. <http://www.fasb.org>.
14. Fung, S. Y. K., Raman, K. K., & Zhu, X. K. (2017). "Does the PCAOB international inspection program improve audit quality for non-US-listed foreign clients?". *Journal of Accounting and Economics*, 64(1), 15-36.
15. Gunny, K., Krishnan, G. V., and Zhang, T. C. (2007). "Is Audit Quality associated with Auditor tenure, industry expertise and fee? Evidence from PCAOB opinions". <http://ssrn.com/abstract=1015089>.
16. Hope, O. K., Thomas, W. B., & Vyas, D. (2013). "Financial reporting quality of US private and public firms". *The Accounting Review*, 88(5): 1715-1742.
17. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2013). "A Framework for Audit Quality". <https://www.iaasb.org/>.
18. Islamic Parliament. (1993). Using of Specialized and Professional Services of Competent Accountants as Certified Accountant Act.
19. Kothari, S.P., A.J. Leone, and C.E. Wasley. (2005). "Performance-matched discretionary accrual measures". *Journal of Accounting and Economics*, 39 (1), 163-197.
20. KPMG. (2017). "Audit Quality". <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/ca/pdf/2017/01/ca-2017-audit-quality-report.pdf>.
21. Krishnan, J., Krishnan, J., & Song, H. (2016). "PCAOB international inspections and audit quality". *The Accounting Review*. In-Press.
22. Lamoreaux, P. T. (2016). "Does PCAOB inspection access improve audit quality? An examination of foreign firms listed in the United States". *Journal of Accounting and Economics*, 61(2), 313-337.
23. Lin, J. W., Hwang, M. I. (2010). "Audit Quality, Corporate Governance, and Earnings Management: A Meta-Analysis." *International Journal of Audit*, 14, 57-77.
24. Martinow, K., Moroney, R., & Harding, N. (2016). "Regulating audit quality via inspections and checklists: Impact on auditor commitment and turnover intentions." Working Paper.
25. Menon, K., and D. D. Williams. (2004). "Former audit partners and abnormal accruals". *Accounting Review* 79, (4): 1095-1118.
26. Pricewaterhouse Coopers. (2015). "Audit quality: Can it be measured?". <https://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/measuring-audit-quality-indicators.pdf>
27. Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). (2016). <https://pcaobus.org/About/Pages/default.aspx>.
28. Securities and Exchange Commission. (2002). Sarbanes-Oxley Act. <https://www.sec.gov/about/laws/soa2002.pdf>.

29. Shroff, N. (2015). "Real effects of financial reporting quality and credibility: Evidence from the PCAOB regulatory regime". Available at SSRN.
30. Singh, I., Singh, H. (2012). "Auditor Industry Specialisation and IPO Underpricing: Recent Australian Evidence". <http://www.business.uwa.edu.au>.
31. Stewart, E. G. (2012). "PCAOB inspections and audit quality: Evidence from Cross listed securities". *Accounting Review*, 83(1), 217-50.
32. Watts, R., and J. Zimmerman. (1986). *Positive Accounting Theory*, Chapter 13, *The Theory's Application to Auditing*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.

Supervisory institutions, Oversight on External Auditors, Audit Quality and Financial Reporting Quality

Parisa Saadat Behbahaninia ^۴

Azam Valizadeh Larijani ^۵

Atiyeh Valizadeh Larijani ^۶

Abstract:

Generally, external supervision activities lead improving audit quality. In Iran, different organizations have supervised auditing institutions. One of them is Securities and Exchange Organization (SEO). In this paper, effectiveness of SEO supervision on registered auditing institutes is studied through investigating its effect on audit quality and financial reporting quality. For measuring audit quality and financial reporting quality, abnormal accruals and value relevance of companies' financial information are used.

For achieving the study goal, two hypothesis were designed. The sample consists of 86 listed companies on Tehran Stock Exchange's information during 2001 to 2015. The results show that SEO supervision activities has improved audit quality and financial reporting quality.

Keywords: Audit Quality, Disclosure Quality, Supervision

JEL Classification: M42

---

4. Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). P.behbahaninia@alzahra.ac.ir

5. Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran.

6. MSc of Financial Management, Faculty of Management and Economics, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran.